

La lluitadora Lise London. Amb la seua parella Artur London lluità contra el feixisme espanyol i patí en carn pròpia el nazisme i l'estalinisme. No deixà de considerar-se comunista i de criticar l'abandonament «imperdonable» que les democràcies occidentals feren de la II República Espanyola. Va morir a París el març de 2012.

L'última brigadista a València

► Lise London estigué a la capital de la II República mentre treballava en l'organització de les Brigades Internacionals

TAFANERIES
Valencianes

Francesc J. Hernández
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

■ El meu col·lega **Miguel A. García Calavia** em proposa escriure sobre l'estada a València de **Lise London**, una dona lluitadora amb una de les biografies més representatives de les tragèdies del segle XX. Lise estigué a València quan era la capital de la II República, per la seua implicació amb l'organització de les Brigades Internacionals. Però això fou només una part d'una existència molt difícil.

El seu nom era Elisabet Ricol. Va nàixer a París el febrer del 1916, filla d'immigrants aragonesos. El seu pare fou miner, fins que la silicosis li ho impedí. Amb 15 anys, Lise ingressà en les Joventuts Comunistes. Com que era una militant amb domini del castellà i el francès, el 1934 marxà a Moscou, per formar part dels serveis de traducció de la Internacional Comunista. Hi va conèixer figures revolucionàries importants del segle XX, com ara **Dolores Ibarruri**, **Ho Chi Minh**, **Palmiro Togliatti** o **André Marty**. També hi havia a Moscou un comunista txec, un any major que ella, **Artur London**, conegut com «Gérard», amb qui formaria parella. El setembre de 1936, Lise tornà a París i treballà a les ordres d'André Marty en l'oficina d'afiliació de brigadistes internacionals. Quasi 60.000 joves arribaren a Espanya per combatre el feixisme. Artur ho va descriure així: la lluita dels brigadistes «és el compromís conscient i apassionat amb una causa justa de la qual depenen el futur immediat i el destí del món. A Madrid, el txecoslovac lluita per Praga; el francès, per París; l'austríac, per Viena... l'alemany lluita per alliberar el seu país de Hitler i l'italià per expulsar Mussolini...»

Al'octubre del 1936, Lise rebé l'ordre de traslladar-se a Albacete, des d'on Marty dirigia les Brigades amb mà fèrria i, de vegades, cruel. S'hi retrobà amb Artur i quedà embarassada. Viatjà a Madrid, a València (on va perdre el fill) i a Barcelona. Novament embarassada, viatjà a París per donar a llum la seua filla **Françoise**. L'avanç de les tropes de **Franco** li impedí tornar a Espanya. A més, el setembre de 1938 s'ordenà la retirada de les Brigades Internacionals. Lise es retrobà amb Artur a França. Quan l'exèrcit nazi invadí aquest país, Lise i Artur s'uniren a la Resistència. El 1942 foren capturats. Ella ingressà a la pressó de Rennes, on

► **LES IMATGES.** 1 Lise London, 1942. 2 LEVANTE-EMV 3 Artur London, Lise London i Montserrat Roig. 4 TRIUNFO, 1977 5 Lise London al carrer Ciscar de València. 6 LISELONDONENES-PAGNOL.BLOGSPOT.COM

donà a llum un segon fill. Posteriorment fou deportada al camp de concentració i extermini de Ravensbrück, un «Lager» on ingressaren sobretot dones, esclavitzades per a l'empresa Siemens o emprades com a objecte d'experiments cruels. Lise fou una de les dones que dirigiren l'organització comunista clandestina al camp. Artur també fou deportat el març del 1944 al terrible camp de Mauthausen (vegeu la Tafañeria del 20/11/2016). Els dos aconseguiren sobreviure. Es retrobaren i marxaren a viure a Txecoslovàquia. El 1949, Artur fou nomenat viceministre d'Afers Estrangers. Però el 1951 fou detingut en una depuració estalinista. Ell fou un dels catorze acusats al Procés de Praga de 1952, quan, sota tortures, admeteren haver conspirat contra l'Estat. Onze foren condemnats a mort i altres tres, entre ells Artur, a cadena perpètua. A la presó, Artur aconseguí passar petits paperets a Lise, escrits en francès, documentant els enganys del procés. El 1956, el nou cap de la Unió Soviètica, **Nikita Khrushxov**, encetà la «desestalinització» i Artur fou rehabilitat. El 1963, Lise i Artur s'instal·laren a París, on publicaran llibres per reivindicar les Brigades Internacionals i criticar l'estalinisme, com ara «Es van aixecar abans de l'alba. Memòries d'un combatent txec de les Brigades Internacionals a la Guerra Civil» i «La confessió» (L'aveu), que el director **Costa-Gavras** dugué a la pantalla amb guió de

Jorge Semprún i el mateix títol. **Simone Signoret** i **Yves Montand**, que en aquella època estaven casats, interpretaren a la parella.

Lise i Artur conegueren el pitjor del feixisme i el pitjor de l'estalinisme. **Montserrat Roig** va escriure a les planes de Triunfo: «A pesar de todo ello, con Lise y Gerard [Artur] la esperanza sobrevive. En ellos la idea se convierte en algo tangible, en ellos la utopía toma forma humana». Artur morí el novembre de 1986. Deu anys després, Lise publicà un llibre de memòries en dos vo-

lums. En el primer, «La primavera dels camarades», conta la seua experiència a les Brigades Internacionals i parla de la seua estada a València.

Hi recorda com abandonà l'oficina d'Albacete de les Brigades quan el seu primer embaràs estava avançant. Volia tornar a França. Les Joventuts Socialistes Unificades (JSU), dirigides per **Santiago Carrillo**, convidaren Lise a passar uns dies a València abans de dirigir-se a un aeròdrom d'Alacant. Però, poc abans del vol, va patir un avortament i fou ingressada a l'hospital. Va perdre molta sang. Recorda que, sedada, demanava taronges. En eixir de l'hospital, marxà a viure amb «**Carmen**» (probablement un nom fictici), una alemanya que era la delegada de la Internacional Comunista Juvenil i la dona del comandant **Pedro Martínez Cartón**, que hostigava les tropes de Franco a la rereguarda andalusa. A la casa (sembla que al carrer Ribera) es trobà també refugiada **Fuencisla**, que, com Lise, procedia d'Aragó i estava embarassada. El seu home, **Dimitri**, havia mort en la defensa de Madrid. Lise consolava

Fuencisla i col·laborava amb l'oficina de les JSU. Allà li dien afectuosament «Mona Lisa», una ocurrència del pintor **José Bardasano Baos**, que va fundar el taller gràfic «La Gallofa». A València, Lise es retrobà amb Artur, que viatjava contínuament als fronts. La ciutat estava sota les bombes. Lise volia tornar a París, però la intervenció de «**Luis**» (**Vittorio Codovila**, el delegat de la Internacional Comunista, la retingué a València, treballant per al partit. Una fotografia d'ella d'aquesta època està feta al carrer Ciscar, 12 (segons la ubicació de l'especialista **Àngel Martínez**, coautor de la sèrie de llibres València desaparecida). Després, el partit la traslladà. La posaren a viure a la casa, rememorava ella, «d'una parella de petits burgesos, amos d'una fàbrica de sabates d'Elx». El nou habitatge es trobava al carrer Julio Antonio. Anys després recordava amb afecte la palmera que hi havia. La parella d'elxans de la casa on s'allotjà tenia un fill, també membre del Partit Comunista, que estava mobilitzat a les oficines de la Intendència com a comptable. Una vesprada anaren al cinema el pare, el fill i ella, a veure la pel·lícula soviètica, «Txapaïev», sobre un comandant bolxevic a la revolució russa (un batalló de les Brigades Internacionals prengué aquest nom). En les seues memòries recorda aquesta conversa. El fill digué: «Quina llàstima que hem nascut una generació més tard... Mai no coneixerem una època tan heroica i exaltant!». Lise, que no va poder contindre el riure, li replicà: «Però, ¿potser la nostra generació no viu, no escriu una pàgina d'història única? ¿No està Espanya a la primera línia de combat dels pobles contra el feixisme i per preservar la democràcia i la pau? ¿No succeïxen tots els dies, al front i a la rereguarda, actes heroics que res no tenen a envejar als dels revolucionaris russos?». Després de la seua estada a València, com hem dit, Lise arribà a París. Anys després retrobà en aquesta ciutat a Fuencisla, que s'havia casat amb un altre comunista, **Pierre Rougier**. Després de París, la presó, el camp de concentració i extermini, les depuracions estalinistes...

Lise London morí a París el març de 2012. No deixà de considerar-se comunista i de criticar l'abandonament «imperdonable» que les democràcies occidentals feren de la II República Espanyola. Aquell mateix any morí també **Adelina Abramson**, coneguda també com a Adelina Kondratieva. Eren les dues últimes brigadistes internacionals vives.